

Inspelen op motieven van leerlingen:

De HAN ALO legt uit

In de visie van de HAN ALO is het curriculum niet opgebouwd aan de hand van activiteiten die vallen onder de traditionele 'big five' (spel, atletiek, turnen, zelfverdediging en bewegen op muziek) maar is geordend naar de motieven van deelnemers. Deze ordening leent zich uitstekend om daadwerkelijk een brug te slaan tussen de lessen bewegingsonderwijs en de georganiseerde en ongeorganiseerde vormen van sport en bewegen die de samenleving kent. De motivatie om deel te nemen staat centraal met boven alles plezier in sport en bewegen voor nu en later.

DOOR: JOHAN COBUSSEN

Het KVLO magazine heeft gevraagd aan de ALO opleidingen te komen met voorbeelden waar docenten LO hun voordeel mee kunnen doen met lesgeven. Bovendien krijgen ALO's hiermee de gelegenheid hun visie op het leren bewegen te etaleren. De HAN ALO (Nijmegen) is nu aan zet. [Redactie]

In het eerder gepubliceerde artikel van Erik Pardon (Pardon, 2008) werd geschreven over de implementatie van deze visie in het opleidingscurriculum van de HAN ALO. In dit artikel zullen de contouren beschreven worden van het werken met 'Verschijningsvormen' zoals dat op de HAN ALO plaatsvindt.

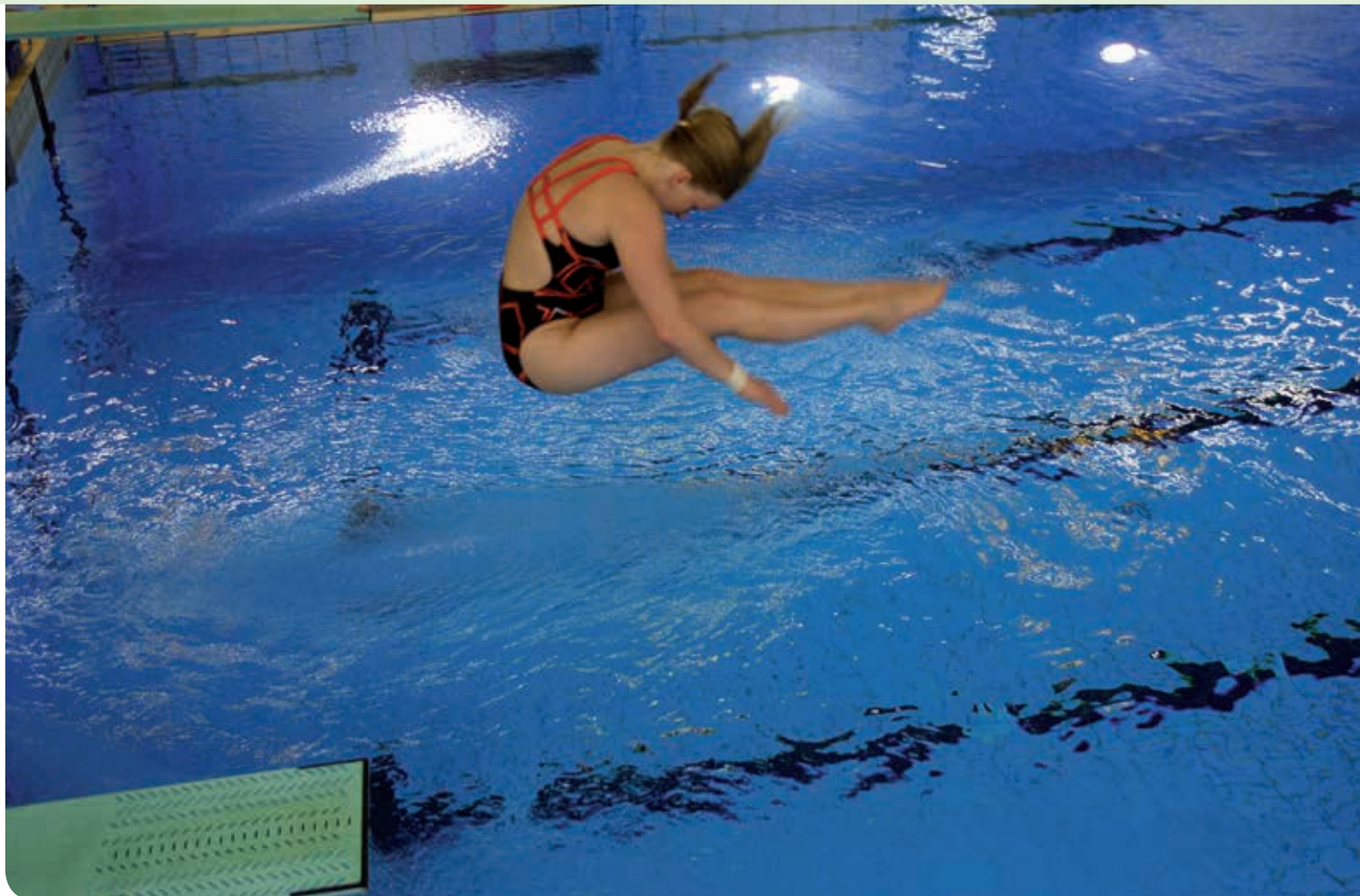
Verschijningsvorm

ALO HAN heeft zes verschijningsvormen vastgesteld waarmee de actuele sport en beweegcultuur kan worden ingedeeld (Pardon, 2008). Deze indeling vindt plaats aan de hand van de dominante betekenissen voor de deelnemer en is onder andere gebaseerd op eerder werk van Bart Crum (Crum, 1991). De verschijningsvormen zijn *Wedstrijd*, *Show*, *Spel*, *Avontuur*, *Gezondheid* en *Recreatie*. Ze bieden een ordening van de meest voorkomende beweegmotieven van deelnemers aan de beweegcultuur.

Door deze motieven te (h-)erkennen sluiten we aan bij de behoeftes van de leerlingen. Een uitdaging want beweegmotieven zijn leeftijd- en ervaringsafhankelijk. In iedere klas zijn er leerlingen die graag met elkaar willen 'strijden' in een gereguleerde omgeving (*wedstrijd*), zijn er leerlingen die met name hun grenzen willen verleggen en op zoek zijn naar uitdagingen (*avontuur*) en zijn er leerlingen die de gymzaal gebruiken als het mooiste podium om de geleerde vaardigheden te demonstreren aan iedereen die het zien wil (*show*). Daarnaast zijn het spelen met anderen

(*spel*), gezond worden of blijven (*gezondheid*) en ongedwongen deelnemen en ontspannen (*recreatie*) in meer of mindere mate herkenbaar als motief om in 'beweging te komen'. Middels een enquête worden beweegmotieven van leerlingen in kaart gebracht en kunnen de passende

bewegcontexten per klas, deel van de klas of individu worden geconstrueerd. Een belangrijk uitgangspunt binnen elke verschijningsvorm is dat 'het beter leren bewegen' een centrale plek heeft.

Bewegcontext

Om de bewegemotieven daadwerkelijk aan te spreken en te gebruiken construeer je als docent een bewegcontext waarin allereerst participeren (deelnemen) wordt bevorderd en vervolgens presenteren (als in succes ervaren) voor iedere leerling mogelijk is. Op het moment dat je als docent een bewuste leeromgeving *construeert* met specifieke

Een belangrijk uitgangspunt binnen elke verschijningsvorm is dat 'het beter leren bewegen' een centrale plek heeft

pedagogische en methodisch, didactische handelingen dan spreken we van een bewegcontext. In die bewegcontext kunnen verschillende activiteiten en arrangementen ondergebracht worden. De specifieke handelingen worden ingevuld vanuit het pedagogisch perspectief en de *didactische rollen*. Deze rollen geven de docent de mogelijkheid om op meerdere wijzen invloed uit te oefenen op het leerproces van de leerling. De rol is passend voor de bewegcontext en de deelnemers. In de practica Lesgeven en Coachen wordt expliciet aandacht geschonken aan de ontwikkeling en uitvoering van deze rollen.

Didactische rollen

Recreatie en Avontuur

De ontwikkeling van rollen 'Animator' en 'Instructeur' begint direct aan het begin van de opleiding. Deelnemers kunnen enthousiasmeren, laten ontspannen (humor) en het daarmee kunnen creëren van een ongedwongen sfeer is een basisrol die met name binnen de bewegcontext (*Recreatie*) gevraagd wordt. Daarnaast is het kunnen geven en controleren van een stapsgewijze heldere instructie voorwaardelijk om deelnemers

veilig en verantwoord te laten bewegen. Op het moment dat deelnemers grenzen gaan verleggen of uitdagingen aangaan (*Avontuur*) is het zaak om een veilig platform te creëren waardoor de risico's gecontroleerd worden.

Wedstrijd en Show

In het verloop van de studie worden de 'Expert' en 'Regisseur' gevormd. Door de toename van het aantal gevolgd en met succes doorlopen sportvaardigheden (Bewegen binnen Verschijningsvormen) en methodisch, didactische practica (Lesgeven en Coachen) ontwikkel je als docent steeds meer expertise op het gebied van traditionele en niet traditionele (on-) georganiseerde sport- en beweegactiviteiten. Op het moment dat deelnemers met technische en tactische bagage met elkaar de competitie aangaan in een gereglementeerde setting (*Wedstrijd*) dan is het zaak dat je in de rol van 'Expert' hier de gevraagde informatie en inzichten kunt geven voor succesvolle deelname en het kunnen vervullen van zelfregulerende rollen. Als 'Regisseur' ben je in staat om meerdere groepen aan te sturen en te begeleiden bij het uitvoeren van leeractiviteiten. Kwaliteiten als ruimte geven aan creativiteit, verantwoordelijkheid geven en ondersteuning bieden bij het opstellen van een bewegingsplan komen bijvoorbeeld sterk naar voren bij het werken naar een presentatie of demonstratie (*Show*).

Spel en Gezondheid

Als 'Coach' begeleid je leerlingen bij het oplossen van het individuele beweegprobleem. In een beweegcontext waar spelonderwijs leren centraal

staat en deelnemers op een meer eigen wijze beweegproblemen kunnen oplossen (*Spel*) is de rol van 'Coach' hier met name ondersteunend. Als leerlingen bewust werken aan het gezond worden of blijven (*Gezondheid*) dan is advies op maat van belang. Dit advies is voor een groot deel gebaseerd op activiteiten (bijvoorbeeld testen) die een objectief beeld geven van die gezondheid. Het vraagt een persoonlijke betrokkenheid bij, en gerichtheid op de individuele vraag van de deelnemers om deze vervolgens zelf in staat te stellen om 'gezondheid' te bewerkstelligen . Om dit te kunnen realiseren in een reguliere onderwijs leer-situatie moet je vanzelfsprekend over de benodigde didactische kwaliteiten (rol) beschikken.

Van bewegemotief naar bewegcompetentie

Het bewegingsonderwijs is er op gericht leerlingen beter te laten 'bewegen'. Dit beter bewegen wordt omschreven in de vorm van competenties. Bij het aantonen van een competentie is er in het geval van ALO HAN sprake van een zichtbare handeling (motorisch) waarbij de benodigde kennis en inzichten (cognitief) worden toegepast en de passende attitude (sociaal-emotioneel)

wordt getoond. Deze competenties worden geformuleerd voor de verschillende typen (VO, PO, SO, MBO) en fases (bijvoorbeeld: onderbouw, middenbouw en bovenbouw) van het onderwijs.

Door het stellen van de al eerder beschreven *beweegdoelen* (les- of lessenreeksdoelen) kunnen de leerlingen doelgericht werken aan hun ontwikkeling. Er is in deze sprake van een doorlopende leerlijn in beweegcompetenties.

Impliciet en expliciet leren

Een geconstrueerde beweegcontext is een krachtige betekenisvolle leeromgeving waarin impliciet overdracht plaatsvindt van waarden en normen. Deze zijn als het ware 'ingebed' in de gekozen sport en beweegactiviteiten van de betreffende verschijningsvorm. Met name de betekenissen

Het bewegingsonderwijs is er op gericht leerlingen beter te laten 'bewegen'

maar ook de functies van de gekozen activiteiten en eerder genoemde waarden en normen gebruik je als docent om een pedagogisch klimaat (sfeer) te bouwen met heldere en herkenbare kaders. Daarbij wordt altijd gestreefd naar het ervaren van competentie, autonomie en betrokkenheid om in te spelen op de intrinsieke motivatie van de deelnemer (Deci & Ryan, 2002).

Het handelen van de docent moet passen binnen deze kaders. De beweegcontext, beweegdoelen

en beoogde competenties bepalen de keuzes voor wat betreft:

- het arrangement,
- de aandachtspunten,
- de aanpassingen en
- de aanwijzingen.

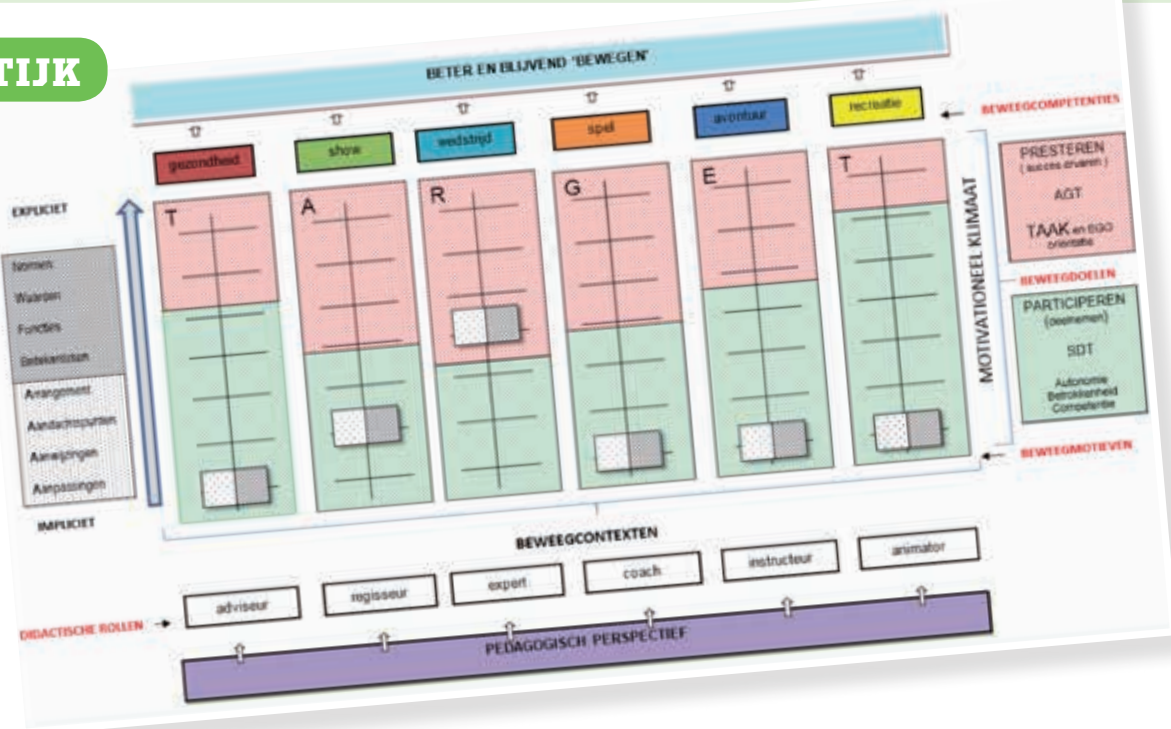
Middels deze vier A's bepaal je als docent hoe en in welke mate je sturend wil zijn in het onderwijsleerproces van de leerling. Op deze manier kan de beweegcontext ook nadrukkelijk ingezet worden om expliciet kennis en attitudes over te dragen.

Een voorbeeld

In een 3 havo klas is aan het begin van het jaar uit de enquête gebleken dat 'spel' de meest gewenste verschijningsvorm is. Spelenderwijs willen leren, opgaan in het (niet noodzakelijk gereguleerde) spel en met elkaar willen 'sparring' zijn voor het grootste deel van de leerlingen belangrijke motieven om deel te nemen aan sport- en beweegactiviteiten. Bij het samenstellen van het jaarprogramma zijn vervolgens op basis van beweegcontexten verschillende activiteiten en leerlijnen geordend.

Dit heeft als gevolg dat de activiteit boksen en de leerlijn 'sparring' wordt aangeboden in de beweegcontext 'spel'. De beweegcompetentie die de docent vanuit de context wil laten ontwikkelen is in dit voorbeeld:

het kunnen afstemmen op het niveau van medespelers (of in dit geval sparringpartners) om de activiteit (trefspel) op gang te houden.

De leerling is competent wanneer op gecontroleerde wijze de aangegeven trefvlakken worden geraakt (motorisch), strategisch zijn eigen trefvlakken beschermd (cognitief) en daarbij rekening houdt met het incasseringsvermogen van zijn of haar partner (sociaal emotioneel).

In de methodische opbouw kiest de docent voor arrangementen waarbij spelenderwijs de trefvlakken en het principe van 'skintouch' worden geïntroduceerd. Tijdens het doorlopen van de verschillende niveaus wisselen de leerlingen regelmatig door om zo voortdurend het afstemmen te stimuleren en onder de knie te krijgen. Door het invoeren van de 'impact score' geeft de docent de leerlingen de mogelijkheid om aan te geven wanneer er te hard gescoord wordt. Leerlingen kunnen vervolgens zelf het aantal trefvlakken en de scores bepalen. Hierdoor kunnen de leerlingen autonoom bewegen. Door met elkaar op basis van gelijkwaardigheid te blijven sparren stimuleer je als docent betrokkenheid. Iedere leerling kan op zijn of op haar niveau deelnemen en succes behalen waarmee het gevoel van competentie versterkt wordt. Door het accent te leggen op het *met elkaar*, en niet *tegen elkaar* sparren is er de mogelijkheid om leerlingen individueel een taakdoel te laten stellen op het gebied van treffers maken of incasseren.

Als coach begeleid je de tweetallen. De coach geeft de ruimte met eigen oplossingen te komen en kiest er bewust voor binnen deze context *geen* scheidsrechters te gebruiken. Ze zijn namelijk zelf verantwoordelijk voor het op gang brengen en houden van 'het trefspel'.

Toekomst

De ALO HAN heeft op kritisch constructieve wijze een eigen uitgangspunt, ordening en visie op het gebied van sport en bewegen beschreven. In de

afgelopen jaren is aan de hand van beroepstaken gewerkt aan het borgen van deze visie in het alledaagse handelen van studenten in de praktijk. De beroepstaken: Lesgeven en Coaching, Presteren - Gezondheid en Onderzoek - Samenwerken en Sportstimulatie,- Management en Organisatie - Ondernemen en Innovatie leiden op tot een docent 'nieuwe stijl'.

Door het bewegingsonderwijs af te stemmen en in te richten op het herkennen en kennen van de beweegmotieven van leerlingen krijgen innovatieve, ondernemende, kritische en onderzoekende docenten bewegingsonderwijs de mogelijkheid maar ook de opdracht om het bewegingsonderwijs te blijven ontwikkelen.

Wij dagen de toekomstige docent bewegingsonderwijs uit vanuit een kritische houding voortdurend de beweegmotieven en het verzorgde onderwijs te monitoren. Voor het ontwikkelen van bewegingcontexten die betekenisvol(-ler) zijn of blijven is in contact blijven met de bewegingcultuur een voorwaarde. Motieven van deelnemers moeten daarbij leidend zijn en niet activiteiten.

Er moet nadrukkelijk de samenwerking gezocht worden met vertegenwoordigers van de (on-) georganiseerde sport. De bewegingcultuur is aan enorme veranderingen onderhevig. We roepen de docent 'nieuwe stijl' dan ook op om passende innoverende sport- en beweegactiviteit te implementeren in het curriculum. Wanneer methodische informatie niet voor handen is zal de docent deze zelf moeten construeren en eigen maken. Methodisch kunnen denken en handelen is hierin een must. Met deze opdracht en oproep doen we ook een nadrukkelijk beroep op een ondernemende attitude. Op deze wijze zal het vak bewegingsonderwijs zich sterker ontwikkelen en biedt het kansen om zich te profileren in een school tussen de andere vakken. ■

Contact:

Johan.Cobussen@han.nl

Foto's:

Anita Riemersma en Hans Dijkhoff

Referenties

Crum, B. (1991). Over versporting van de samenleving. Reflecties over de bewegingsculturele ontwikkelingen met het oog op sportbeleid. Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid & Cultuur.

Deci, E.L. & R.M. Ryan (eds.) (2002). Handbook of Self-Determination Research.

New York: University of Rochester Press.

Pardon, E. (2008). Verschijningsvormen van sport en bewegen als basis. De Lichamelijke Opvoeding 3 37 39

Johan Cobussen is als docent werkzaam op de HAN ALO. Hij verzorgd o.a. lessen practicum binnen de beroepstaak lesgeven en coachen.